

MUZEJSKA ULOGA ZAVIČAJNE ZBIRKE ESSEKIANE U MUZEJU SLAVONIJE

IVANA KNEŽEVIĆ

Muzej Slavonije Osijek
ivana.knezevic@mso.hr

ZAVIČAJNA ZBIRKA

Zavičajna zbirka nezaobilazna je sastavnica muzeja, posebno kompleksnih. Takva je zbirka osnova svakog proučavanja povijesti zavičajnog područja. Ona svjedoči o prošlosti, daje točan i ilustrativan uvid u duhovne, organizacijske i materijalne aktivnosti prethodnika, dokument je trenutačne djelatnosti te omogućuje prezentaciju prikupljenoga i očuvanog fonda i u budućnosti.¹ Upravo prikupljanjem knjižnične građe objavljene na području zavičaja, građe zavičajnika, odnosno osoba koje su životom i/ili radom vezane za svoj zavičaj te građe koja je temom vezana za područje zavičaja i zavičajnike, ona odražava i njegovu ekonomsku i političku strukturu, socijalno stanje, tradiciju i običaje, znamenite građane, umjetničko stvaralaštvo i sl.² Predstavljajući pisanu baštinu zavičaja, ona očituje kulturnu i društvenu povijest određene sredine.

¹ Burić, Vesna. Zavičajne zbirke: svrha i način. *Osječki zbornik* 20 (1989), str. 222.

² Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 21, 1/4 (1975), str. 17.

ZAVIČAJNA ZBIRKA ESSEKIANA

Kako u Osijeku sve do 1949. nije postojala gradska knjižnica³, o prikupljanju, čuvanju, obradi i pohrani zavičajne knjižnične građe brinuo se Muzej Slavonije, odnosno njegova bogata i vrijedna knjižnica – jedna od najstarijih muzejskih knjižnica u Hrvatskoj. Pri stvaranju lokalne, osječke zavičajne zbirke – Zavičajne zbirke Essekiane Muzeja Slavonije – tri su osobe imale ključnu ulogu. Riječ je o Vjekoslavu Celestinu⁴, kustosu koji je inicirao nabavu prve zavičajne knjižnične građe 1903. g., Oskaru Frimlu-Antunoviću⁵, osječkom

³ Od polovice 19. st. u Osijeku postoje čitaonice kao što su Ilirska čitaonica, Narodna čitaonica, Hrvatska gradjanska čitaonica u Dol. Osijeku, no gradska knjižnica, današnja Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek (GISKO), osnovana je tek 1949., nakon čega je preuzela brigu o prikupljanju i čuvanju zavičajne građe.

⁴ Vjekoslav Celestin (Ivanec pod Gorom, 1862. – Osijek, 1936.) bio je profesor klasične filologije, koji je od 1886. pa do svojega umirovljenja 1926. g. u osječkoj Gimnaziji predavao latinski i grčki jezik. Istodobno je 1893. g. postavljen za kustosa Muzeja slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, današnjeg Muzeja Slavonije, i na tom je mjestu radio sve do smrti. Riječ je o iznimno važnoj osobi u povijesti Muzeja, čovjeku koji je ustrojio najznačajnije fondove, nabavio prvi fotoaparat i osnovao fototeku, bavio se stručnim i znanstvenim radom, ali i konzervirao i restaurirao muzejske predmete, sastavio inventare i kataloge. Njegovu veličinu dokazuje i činjenica da je uvršten u monumentalno djelo *Znameniti i zaslužni Hrvati – 925. – 1925.* (Burić, Vesna. *Andrija Kodrić, Ferdo Ž. Miler i Vjekoslav Celestin, prvi kustosi osječkoga Muzeja. // Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj / glavni i odgovorni urednik Mladen Radić.* Osijek: Muzej Slavonije, 1999., str. 80-90.).

⁵ Oskar Friml-Antunović (Petrovaradin, 21. siječnja 1871. – Osijek, 23. studenog 1934.)

bibliofilu na otkupu čije se građe iz 1929. g. najvećim dijelom i temelji Zavičajna zbirka Essekiana, te o knjižničarki Mariji Malbaši⁶, koja je Zavičajnu zbirku Essekianu dovela u stanje u kakvome se ona i danas nalazi. Najstarija zavičajna građa, raritetni primjerci iz 18. i 19. st., smješteni su u trezor, dok je zavičajna građa 20. st. smještena u zasebnu prostoriju, prema kronološkom kriteriju. Kao kulturno-povijesna zbirka, Zavičajna zbirka Essekiana jedna je od najbogatijih i najvrednijih zbirki cjelokupnog fonda Knjižnice Muzeja Slavonije, koja dulje od 130 godina svjedoči o povijesnim pri-

---

bavio se arheologijom, numizmatikom i bibliografijom te je na tom području smatran pouzdanim stručnjakom. Zbog materijalnih je neprilika 1929. g. osječkome Muzeju prodao svoju tri desetljeća prikupljanu zbirku – knjige tiskane u prvim osječkim tiskarama, osječke novine, plakate, slike, osmrtnice i druge starine. Iznimno je značajan osječki bibliofil i biograf (Malbaša, Marija. Osječki bibliofil i biograf Oskar Friml-Antunović. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 18, 3-4 (1972), str. 49-56.).

⁶ Marija Malbaša, rođena Schuster (Osijek, 4. listopada 1909. – Osijek, 26. siječnja 1995.), bila je profesorica njemačkoga i francuskog jezika i književnosti, viša knjižničarka u Muzeju Slavonije te nezaobilazno ime novije osječke povijesti. Uvelike je zadužila ne samo Muzej Slavonije, već i osječku kulturu znanost općenito, ponajviše radom vezanim za istraživanje tiskarstva i izradu bibliografija. Dobitnica je Kukuljevićeve nagrade, najvećega stručnog priznanja u knjižničarskoj struci. Društvo knjižničara Slavonije i Baranje utemeljilo je 2005. g. povelju *Marija Malbaša* kao nagradu istaknutim članovima Društva koji su godinama radili na njegovoj izgradnji i promociji (Knežević, Ivana. Osječka bibliografija – od prikupljanja do digitalizacije. *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* 11-12, br. 1-2 (2007-2008), str. 32.).

likama samoga grada (Osijeka) u kojemu je nastala i o njegovim mijenama, prikupljajući knjižničnu građu koja ostaje nepobitan dokaz vremena, multikulturalnosti, multietničnosti, višejezičnosti i inteligencije.⁷ Ona obuhvaća tiskarsko-izdavačku djelatnost Osijeka i njegovih zavičajnika od samih početaka osječkog tiskarstva 1742. g., intenzivno do 1945., odnosno do završetka Drugoga svjetskog rata, što je u skladu s poslanjem muzeja, osnivanjem osječke gradske knjižnice te eksplozijom tiska nakon koje djelatnost tiskara prelazi lokalne granice. Ipak, Zavičajna zbirka Essekiana upotpunjena je i novijom građom, onom koja seže sve do današnjih dana, zavičajnom građom koja pristigne darivanjem, kupnjom ili razmjenom sa srodnim ustanovama. Unutar Essekiane posebno je zanimljiva i značajna tzv. *Divaldiana*, građa tiskana u Divaltovoju tiskari – prvoj svjetovnoj tiskari u Osijeku – koja je djelovala od 1775. do 1857. i kojom zapravo i počinje osječka tiskarsko-izdavačka djelatnost širega značenja.⁸ Tijekom više od sto godina sustavnoga i savjesnog prikupljanja zavičajne knjižne građe, Zavičajna zbirka Essekiana pohranila je brojne raritetne primjerke, primjerke zavičajne jedinstvenosti koji se često ne mogu pronaći izvan Muzeja Slavonije. Time oni postaju i muzealno zanimljivi.

---

⁷ Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 3/4 (2010), str. 101.

⁸ Malbaša, Marija. Analiza i karakteristike tiskarsko-izdavačke djelatnosti u Osijeku. *Osječki zbornik* 17 (1979), str. 209-210.

MUZEJSKA VRIJEDNOST I ULOGA ZAVIČAJNE ZBIRKE ESSEKIANE

Kako zavičajna zbirka ima prednost prikupljanja i popunjavanja fonda pred ostalim fondovima⁹, pa i spomeničkima, Zavičajna zbirka Essekiana ima višestruku vrijednost i ulogu u očuvanju osječke pisane baštine. Naime, zavičajna građa iz spomeničkih fondova Knjižnice Muzeja Slavonije izdvojena je u Zavičajnu zbirku Essekianu te tako u njoj možemo pronaći zavičajne osobitosti višestruko isprepletene s muzeološkima. Takva zavičajna građa izdvojena, primjerice, iz Spomeničke knjižnice Weissmann¹⁰, Spomeničke knjižnice Prandau-Normann¹¹, Gimnazijske knjižnice¹² i Knjižnice Gradskog

načelstva¹³ ne svjedoči samo o prošlosti Osijeka, već i o prošlosti poznatih osječkih i slavonskih obitelji, osječkih ustanova, prethodnih vlasnika, o njihovim navikama, područjima zanimanja, intelektualnoj znatijelji, literarnom ukusu i sl. Progovarajući o svojim prethodnim vlasnicima, građa Zavičajne zbirke Essekiane premašuje sadržajne vrijednosti i poprima muzeološke. Upravo su ex librisi, različite bilješke na marginama i koricama knjiga, posvete, autorski potpisi, ilustracije, ukrasi, uvezi i slični elementi oni koji knjižnoj građi, a posebno zavičajnoj, daju drugu dimenziju – pridonose njezinoj muzeološkoj vrijednosti i ulozi. Tako i sama knjiga postaje svjedokom vremena, često nudeći više *slojeva* prepoznavanja po prethodnim

⁹ Vuković-Mottl, Srna. Nav. dj., str. 23.

¹⁰ Spomenička knjižnica Weissmann bila je privatna, obiteljska knjižnica poznatog odvjetnika i uglednog Osječanina dr. Hermana Weissmanna, Židova koji je uoči Drugoga svjetskog rata, 1941. g., pohranio svoju knjižnicu u Muzej, na nagovor tadašnjeg ravnatelja Muzeja dr. Josipa Bösendorfera. Pretpostavlja se kako je dr. Weissmann život skončao u nekome od koncentracijskih logora te se zato nije vratio po svoje knjige. Riječ je o 4 000 svezaka knjiga kulturno-povijesne vrijednosti, ne samo pravne i židovske literature, već i djela iz povijesti, kulture, povijesti umjetnosti te o zanimljivim raritetnim osječkim i slavonskim izdanjima.

¹¹ Knjižnica grofovske obitelji Prandau-Normann iz Valpova dospjela je u Muzej Slavonije početkom Drugoga svjetskog rata djelovanjem Komisije za sakupljanje i zaštitu spomeničkih dobara (KOMZA-e), zajedno sa starim katalogom i rukopisnom inventarnom knjigom. Riječ je o više od 11 500 svezaka starih i vrijednih knjiga, s brojnim raritetnim i bibliofilskim izdanjima, prikupljenih generacijama.

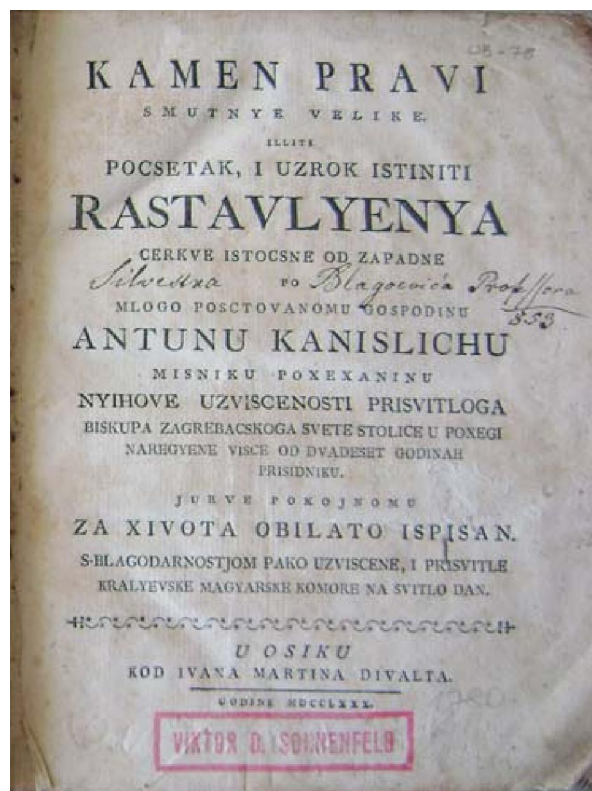
¹² Nastanak Gimnazijske knjižnice vezan je za osnutak osječke Gimnazije 1729. g. Iako po-

stoje opravdane pretpostavke o ranijem postojanju gimnazijske knjižnice, prve pisane podatke nalazimo tek u školskom izvješću iz 1851./1852. g. Zbog teških prilika tijekom Drugoga svjetskog rata i straha od uništenja fonda, u prosincu 1943. u Muzej je pohranjena knjižnica bivše Realne gimnazije, zahvaljujući uspješnom dogovoru dr. Josipa Bösendorfera i dr. Danice Pinterović. Riječ je o iznimno bogatome starom fondu s više od 11 000 svezaka knjiga, među ostalim, i bibliofilskih izdanja.

¹³ Knjižnica Gradskog načelstva pohranjena je u Muzej sredinom 20. st. Riječ je o 5 000 svezaka knjiga popraćenih inventarnom knjigom i pripadajućom dokumentacijom. Prema odluci dr. Hrabala, tadašnjega kraljevskog vladina povjerenika i ravnatelja Gradskog poglavarsva, od 18. siječnja 1928. započelo je vođenje potrebne dokumentacije kako bi se dobio točan uvid u statistiku i povijest pristizanja knjiga – bilo nabavom stručne i znanstvene literature, bilo darom kulturnih ustanova koje je utemeljio Grad. Knjižnica je izdvojena kao spomenička zbirka, nažalost, još uvijek neobrađena.

vlasnicima koji su ostavili svoje tragove. *Postajući tako muzealno zanimljiva, knjiga te cijela knjižnica postaju dio muzeja knjige ne gubeći ni trena svoju sadržajnu vrijednost.*¹⁴ Ex librisi, žigovi i pečati kao oznake vlasništva knjiga, rukopisne ili tiskane, postavljene na unutarnjoj strani knjižnih korica, na naslovnoj stranici ili na jednoj od preliminarnih stranica¹⁵, zasigurno su najpouzdaniji i najvjerniji svjedoci postojanja privatnih, obiteljskih, javnih i drugih knjižnica¹⁶. Takve su oznake neizmjerljivo važne jer preko njih ne doznajemo samo imena vlasnika određene knjige, nego stječemo i cijeli povijesni i kronološki pregled, odnosno saznajemo kako je knjiga mijenjala vlasnike i kada. Istraživanjem knjiga pohranjenih u Zavičajnoj zbirci Essekiani utvrđeno je kako gotovo svaka knjiga nosi određenu oznaku i priča vlastitu priču. Upravo su takve knjige pune svjedočanstava o poznatim, ali i manje poznatim osobama (zavičajnicima). (sl. 1.) Kao jedan od takvih primjera iz Zavičajne zbirke Essekiane možemo izdvojiti knjigu, ujedno i muzejski predmet, tiskanu u osječkoj Divaltovoj tiskari 1780. g. – *Kamen pravi smutnje velike* Antuna Kanižlića, Požežanina, isusovca i književnika. Riječ je o pravom primjeru na kojemu možemo pratiti promjene vla-

Slika 1. Antun Kanižlić, *Kamen pravi smutnje velike*, Osijek, 1780.

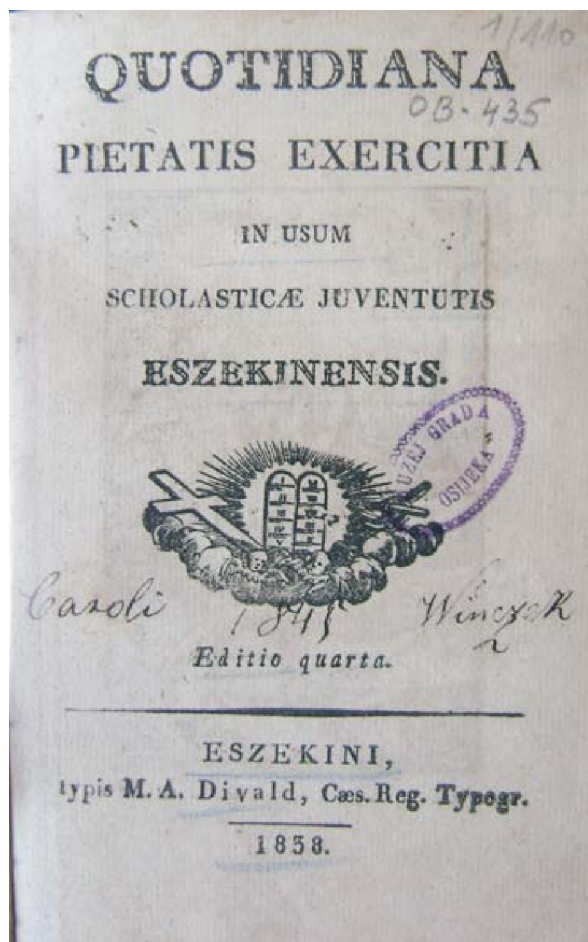
snika knjige. Naime, na naslovnoj stranici vidljiva su dva ex librisa – rukopisni ex libris Silvestra Blagoevića (Blagovića), franjevca i profesora latinskoga i hrvatskog jezika te povijesti i matematike, čovjeka koji je polovicom 19. st. predavao u Kraljevskoj gimnaziji u Osijeku, te tiskani ex libris Viktora D. Sonnenfelda, osječkog novinara, filozofa i prevoditelja. Na predlistu knjige sačuvana je bilješka s podacima o dospijeću knjige u Muzej, a time i u Zavičajnu zbirku Essekianu. Knjigu je godinu dana prije svoje smrti, 25. listopada 1951., Muzeju darovao dr. Julije Batory, osječki ginekolog i porodničar. Prije samoga početka vezanoga teksta vidljivi su ostaci ex librisa dr. Hermana Weissmanna, već spominjanoga osječkog odvjetnika, još jednog vlasnika te knjige. S obzirom na vremenski redosljed življenja i djelovanja spomenu-

¹⁴ Vinaj, Marina. *Stara knjiga između knjižnične teorije i muzejske prakse*. Knjižnice: kamo i kako dalje?! 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica; uredile Tamara Krajna i Alisa Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010., str. 87.

¹⁵ Ex libris. Hrvatski opći leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1996., str. 258.

¹⁶ Bratulić, Josip. *Hrvatski ex libris*. Zagreb: Ex libris, 2007., str. 5.

tih prethodnih vlasnika knjige, možemo pratiti njezin povijesni put – od prvog vlasnika, profesora Silvestra Blagoevića, preko dr. Hermana Weissmanna, Viktora D. Sonnenfelda, pa do dr. Julija Batoryja i Muzeja, odnosno do Zavičajne zbirke Essekiane. Iz primjera je vidljivo kako su to najopsežnije Kanižličjevo djelo, odnosno teološku crkveno-povijesnu raspravu o uzrocima crkvenog raskola, imale osobe različitih profila – katolički svećenik, židovski odvjetnik, novinar/filozof i liječnik – što svjedoči o njihovim literarnim interesima i intelektualnoj znatiželji koja nadilazi njihovu profesiju. Dakle, jedinstvenost koju knjiga može poprimiti svojim trajanjem u vremenu i prostoru dovoljno je opravdanje da joj se ne umanjuje i ne oduzima važnost ni mogućnost da bude muzejskim predmetom.¹⁷ Taj konkretan primjerak Kanižličjeva djela *Kamen pravi smutnje velike* upravo je *ex libris*ima, bilješkama, odnosno obilježjima kulturne baštine, samom pripadnošću određenim osobama dokazao svoju jedinstvenost i pokazao kako zaslužuje biti ravnopravan sa svakim drugim muzejskim predmetom (sl. 2.). Dokaz tomu da se knjige iz Zavičajne zbirke Essekiane promatraju višestruko – kao knjige, zavičajna knjižna građa i muzejski predmeti – jest i postupak restauracije oštećene građe koji se uredno provodi. Kao primjer možemo navesti knjigu *Quotidiana pietatis exercitia in usum scholasticae juventutis Eszekinensis*, tiskanu 1838. g., također u prvoj svjetovnoj osječkoj tiskari. Riječ je o knjizi (muzejskom predmetu) koja na

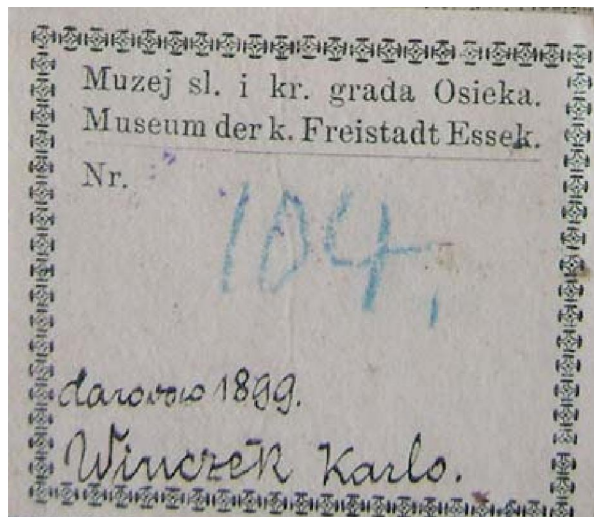
Slika 2. *Quotidiana pietatis exercitia in usum scholasticae juventutis Eszekinensis*, Osijek, 1838.

unutrašnjoj strani prednjih korica ima rukopisni *ex libris*, odnosno oznaku vlasništva osječkoga gimnazijalca Karla Vinčeka, s naznakom kada ju je, odnosno koje godine i za što upotrebljavao. Na naslovnoj stranici ponovno je vidljiv njegov rukopisni *ex libris*, uz pečat Muzeja Slavonije iz vremena kada je nosio drugi naziv – Muzej grada Osijeka. Međutim, tijekom restauratorskog zahvata knjige u Središnjem laboratoriju za konzervaciju i restauraciju Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu sačuvana je naljepnica za inventarnu oznaku knjige Muzeja slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, danas Muzeja Slavonije, na kojoj je naznačeno kako je sam Karlo Vinček tu knjigu da-

¹⁷ Radovanlija Mileusnić, Snježana. Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. *Muzeologija* 38 (2001), str. 25.

rovaio Muzeju 1899. g., nakon što mu ona više nije bila potrebna za nastavu. Dakle, i knjiga se, kao i bilo koji drugi muzejski predmet, restaurira, pri čemu kroz slojeve otkrivamo njezino ukupno skriveno bogatstvo i povijest njezinih promjena. (sl. 3.)

Slika 3. Naljepnica za inventarnu oznaku knjige *Quotidiana pietatis exercitia*

Za razliku od knjižnica koje promatraju isključivo značenje što ga knjiga nosi, odnosno sam predmet njihova bavljenja, u muzejima su jednako važne tri komponente koje knjigu čine muzejski zanimljivom, odnosno muzealijom – uz značenje, to su još materijal i oblik.¹⁸ Trajnost materijala predmeta svjedoči o vremenu, njegova struktura i oblik žive i djeluju u prostoru, a njegovo značenje ima svojevrstu ulogu u društvu.¹⁹ Tako zavičajna knjiga, kao i knjiga općenito,

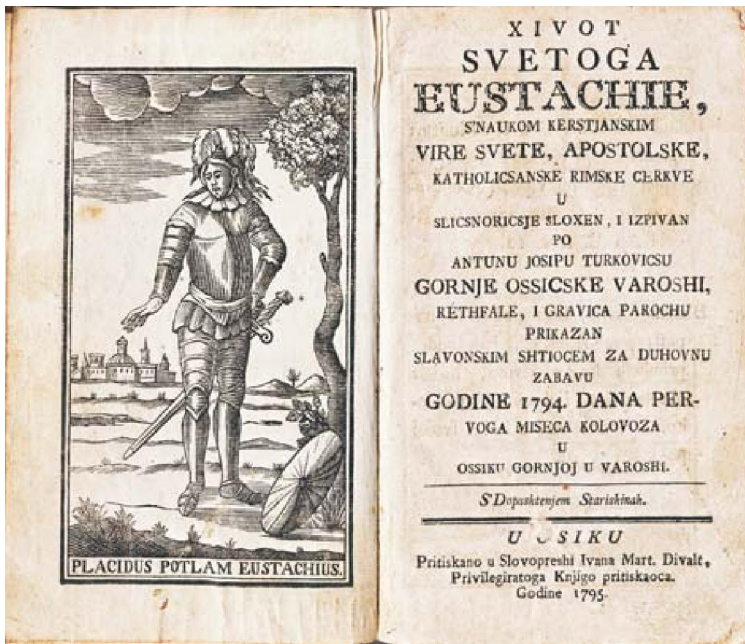
¹⁸ Maroević, Ivo. *Fenomen kulturne baštine i definicija jedinice građe*. // Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / uredile Mirna Willer, Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998., str. 12.

¹⁹ Maroević, Ivo. Muzejska izložba. *Informatica Museologica* 34, 3-4 (2003), str. 13.

muzejskim predmetom postaje svojom izvornošću, nematerijalnim svojstvima – neponovljivošću, reprezentativnošću, rijetkošću i umjetničkom vrijednošću, poprimajući određene specifičnosti nekog mjesta, vremena, ljudi i događaja.²⁰ (Sl. 4.) Upravo je knjiga *Život svetoga Eustahije* Josipa Antuna Turkovića, uglednoga slavonskog pisca i prvoga svjetovnog župnika crkve sv. Mihaela u Osijeku, jedan od takvih primjera. Osim što je tiskana u prvoj osječkoj svjetovnoj tiskari 1795. g. te je zanimljiva za proučavanje povijesti hrvatskog jezika i tiskarstva, ona ima i zanimljiva muzeološka obilježja. Jedinstvenosti i neponovljivosti konkretnih dvaju svezaka *Života svetoga Eustahije*, pohranjenih u Zavičajnoj zbirci Essekiani, pridonose rukopisne bilješke prethodnih vlasnika knjige. Na naslovnoj stranici vidljiv je ex libris Oskara Frimla-Antunovića, čovjeka zahvaljujući kojemu su uspješno sačuvani brojni rarietni primjerci knjižnično, ali i muzealno zanimljive²¹ zavičajne tiskane građe, dok su na stražnjim koricama drugog sveska zapisane bilješke koje donose podatke o prethodnim vlasnicima, odnosno o tome kako su konkretni primjerci, od koga i kada dobiveni, uz kletve upućene onima koji bi ih pokušali ukrasti. Jedna od kletvi glasi: *Mata Klement jest dobio ovu knjigu 1874. leta od Joze Hojta i tko ukrade ovu knjigu ubio ga Sveti Luka, otpala mu desna ruka*. Riječ je o dvjema bilješkama, jednoj iz 1859. i

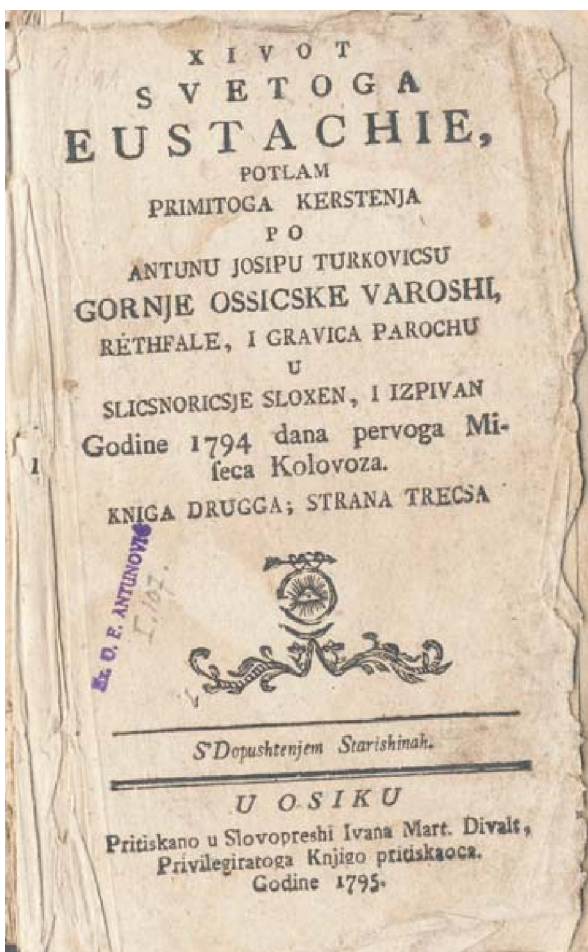
²⁰ Radovanlija Mileusnić, Snježana. Nav. dj., str. 25.

²¹ Knjige s malim žigom *Ex O. F. Antunović* muzejski su predmeti koji se razlikuju od identičnih naslova ranije ili kasnije pristiglih u muzejsku knjižnicu.

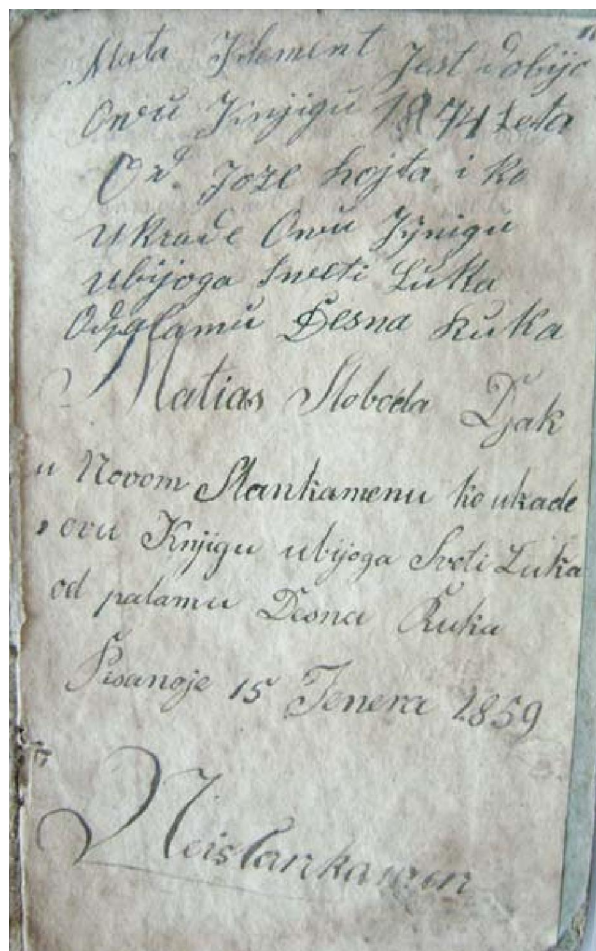

Slika 4. Josip Antun Turković, *Kamen pravi smutnje velike*, Osijek, 1795., 1. sv.

jednoj iz 1874. g., s kletvama koje se ponavljaju. Upravo one svjedoče o važnosti tih primjeraka za njihove tadašnje vlasnike. Ne treba zaboraviti spomenuti kako je *Život svetoga Eustahije* prva ilustrirana knjiga tiskana u Osijeku! (Sl. 5. i 6.) Čak i kada knjiga izgubi svoju sadržajnu aktualnost, ona i dalje ostaje muzejskim predmetom, dokumentom jedne realnosti iz koje je izdvoje-

Slika 5. Josip Antun Turković, *Kamen pravi smutnje velike*, Osijek, 1795., 2. sv.

Slika 6. Josip Antun Turković, *Kamen pravi smutnje velike*, Osijek, 1795., 2. sv.

na, dokumentom prošlosti²², subjektom spoznaje²³, s pripadajućim vrijednostima koje se mogu uočiti i doživjeti u neposrednom kontaktu s njom. Knjiga je stoga nerijetko element muzejskih izložbi²⁴, po svojoj vrijednosti, značenju i smislu ravnopravan s ostalim muzejskim predmetima. Kao primjer možemo navesti barem dvije izložbe na kojima je knjiga, i to knjiga iz Zavičajne zbirke Essekiane, bila osnovni izložak i tema – *Osječka secesijska oprema knjiga te Ilustracija u Hrvatskoj XIX. stoljeća*. Izložba pod nazivom *Osječka secesijska oprema knjiga*, održana 1977. g. u Osijeku, predstavila je bogatstvo zavičajne knjižne građe sa secesijskim motivima i oznakama, odnosno sa secesijski oblikovanim naslovnim stranicama, stiliziranim secesijskim slovima, meandričnim ornamentima i drugim secesijskim elementima, pri čemu je naglašen rad osječkog slikara, ilustratora i pripovjedača Dragutina Melkusa.²⁵ (Sl. 7.) Izložba *Ilustracija u Hrvatskoj XIX. stoljeća* autorice mr. sc. Koraljke Jurčec-Kos održana je 2011. g. u Galeriji Klovićevi dvori u Zagrebu, a na njoj su bile izložene i knjige iz Zavičajne zbirke Essekiane. Upravo je knjiga *Život svetoga Eustahije* bila jedna od njih – predstavljena je kao muzejski predmet (muzealija).

²² Maroević, Ivo. Uloga muzealnosti u zaštiti memorije. *Informatica Museologica* 27, 3-4 (1996), str. 56.

²³ Bauer, Antun. Muzejski predmet kao subjekt i objekt spoznaje u izložbenom prostoru u historijskim muzejima i zbirkama. *Zbornik Istorijskog muzeja Srbije* 13-14 (1977), str. 181-195.

²⁴ Radovanlija Mileusnić, Snježana. Nav. dj., str. 80.

²⁵ Burić, Vesna. Osječka secesijska oprema knjiga. *Osječki zbornik* 16 (1977), str. 324-329.

Slika 7. Sane Kurjaković (Stjepan Vuksan), *Preko trnja i gloginja*, Osijek, 1903.

Tim dvama primjerima još smo jedanput pokazali kako knjiga ne mora nužno biti promatrana samo kao knjižnična građa, konkretno, kao zavičajna knjižnična građa, već je možemo promatrati i kao muzejski predmet, odnosno kao vizualno atraktivnu²⁶ i dovoljno zanimljivu građu za samostalno predstavljanje javnosti.

ZAKLJUČAK

Zavičajna zbirka Essekiana neiscrpan je izvor za proučavanje zavičajne knjige kao muzejskog predmeta, odnosno za

²⁶ Jurčec-Kos, Koraljka. *Ilustracija u Hrvatskoj XIX. stoljeća*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2011., str. 5.

isticanje njezine muzejske uloge. Ta zbirka kao cjelina pokazuje kulturni stupanj naših prethodnika, općenito kulturne, društvene, gospodarske, ekonomske i druge prilike određenoga vremena, a sve to na temelju lokalno objavljenih knjiga, kao i njihove upotrebe u poznatim i manje poznatim osječkim obiteljima, osječkim javnim ustanovama i sl. Essekiana, dakle, čuva muzejske predmete koji pridonose razumijevanju povijesti, kulture, religije i sve složenosti Osijeka i njegovih zavičajnika. Zbog svoje starosti, zavičajne vrijednosti i jedinstvenosti te muzeološke vrijednosti i uloge, već je na ovim nasumično odabranim i izloženim primjerima vidljivo kako knjige osim svoje informativne knjižnične uloge imaju i muzejsku, što je i potvrđeno njihovim izlaganjem na brojnim muzejskim izložbama i njihovim pojavljivanjem u muzejskim katalogima, čime se podiže svijest javnosti o njihovom postojanju, značenju i ulozi. Svaki muzejski predmet ima svoju priču, povezujući primarne vrijednosti predmeta iz vremena njegova nastanka s onim vrijednostima koje svjedoče o njegovu trajanju i uporabi. Tako svoju priču čuvaju i muzejski predmeti Zavičajne zbirke Essekiane, koji su ravnopravni sudionici muzejskih izložbi i kataloga, što ih ne čini samo sekundarnom (zavičajnom) knjižničnom građom smještenom u određeni muzejski odjel, već i povijesno, muzeološki i vizualno zanimljivom građom koja zaslužuje samostalno proučavanje i izlaganje.

LITERATURA

Bauer, Antun. Muzejski predmet kao subjekt i objekt spoznaje u izložbenom prostoru u historijskim muzejima i zbirkama. *Zbornik Istorijskog muzeja Srbije* 13-14 (1977), str. 181-195.

Bratulić, Josip. *Hrvatski ex libris*. Zagreb: Ex libris, 2007.

Burić, Vesna. *Andrija Kodrić, Ferdo Ž. Miler i Vjekoslav Celestin, prvi kustosi osječkoga Muzeja*. // *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj* / glavni i odgovorni urednik Mladen Radić. Osijek: Muzej Slavonije, 1999., str. 80-90.

Burić, Vesna. Osječka secesijska oprema knjiga. *Osječki zbornik* 16 (1977), str. 323-348.

Burić, Vesna. Zavičajne zbirke: svrha i način. *Osječki zbornik* 20 (1989), str. 213-223.

Ex libris. // *Hrvatski opći leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 1996., str. 258.

Jurčec-Kos, Koraljka. *Ilustracija u Hrvatskoj XIX. stoljeća*. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2011.

Knežević, Ivana. Osječka bibliografija – od prikupljanja do digitalizacije. *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* 11-12, br. 1-2 (2007-2008), str. 31-39.

Knežević, Ivana. Od zavičajne zbirke muzejske knjižnice do mrežnoga kataloga. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 3/4 (2010), str. 99-106.

Malbaša, Marija. Analiza i karakteristike tiskarsko-izdavačke djelatnosti u Osijeku. *Osječki zbornik* 17 (1979), str. 209-222.

Malbaša, Marija. Osječki bibliofil i biograf Oskar Friml-Antunović. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 18, 3-4 (1972), str. 49-56.

Maroević, Ivo. *Fenomen kulturne baštine i definicija jedinice građe*. // *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / uredile Mirna Willer, Tinka Katić*, Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998., str. 3-13.

Maroević, Ivo. Muzejska izložba. // *Informatica Museologica* 34, 3-4 (2003), str. 13-18.

Maroević, Ivo. Uloga muzealnosti u zaštiti memorije. *Informatica Museologica* 27, 3-4 (1996), str. 56-59.

Radovanlija Mileusnić, Snježana. Ustroj i organizacija knjižnica zavičajnih muzeja u Hrvatskoj. *Muzeologija* 38 (2001).

Vinaj, Marina. *Stara knjiga između knjižnične teorije i muzejske prakse*. // *Knjižnice: kamo i kako dalje? / 11. dani specijalnih i visokoškolskih knjiž-*

nica; uredile Tamara Krajna i Alisa Martek. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010., str. 84-93.

Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 21, 1/4 (1975), str. 17.

THE MUSEUM ROLE OF THE ESSEKIANA LOCAL HISTORY COLLECTION IN THE MUSEUM OF SLAVONIA

Local history book collections are an indispensable part of local history museums. They bear witness to the cultural and social history of a certain milieu, provide a historical review of the setting. In the Museum of Slavonia, the Essekiana Local History Collection is just one such collection, in which the past and present of Osijek and its surrounds are interwoven. In 1903, Vjekoslav Celestin started systematically to collect Osijek printed matter. The local history collection was considerably supplemented in 1929 with purchases and gifts from Osijek collector and bibliophile Oskar Friml-Antunović and in 1931 with pur-

chases and gifts from Radoslav Franjetić. During the more than a hundred years of systematic collection by conscientious museum staff members, such as Vjekoslav Celestin and Marija Malbasa, the Essekiana Local History Collection has kept numerous rare specimens of the very beginnings of printing in Osijek. Particularly interesting in the Essekiana collection is the collection called Divaldiana, that is, publications printed in the printing shop of Ivan Divald, the first secular printer in Osijek, who was at work from 1775 to 1857. Numerous editions that cannot be seen in any other place have found a home for themselves in the Essekiana Collection, like those the value of which is additionally enhanced by their bookplates, the signs of known Osijek people, Osijek families, the previous owners. The Essekiana Local History collection has a great cultural and historical importance for the city of Osijek and the wider area. This library material because of its age, its local history value and uniqueness, is also museum material that merits its place in the museum and takes an equal part in museum exhibitions and catalogues.